

nederlandstalig proza

Hij doodde toch op verzoek?

Gijs IJlander stelt subtiele morele kwesties aan de orde. En houdt je tot het slot in de ban van het verhaal.

ROB SCHOUTEN

Gijs IJlander (1947) is een onderschat schrijver. Hij begon in 1988 veelbelovend met de Anton Wachterprijs voor zijn debuut 'De kapper', kreeg onderweg ook nog de Bordewijkprijs, maar het grote publiek kent hem niet en ook literatuurgeschiedenissen doen of hun neus bloedt. Waar het aan ligt weet ik niet, hij is een schrijver met een boeiende thematiek, een scherpzinnige stijl en een goed gevoel voor literaire spanning. Neem 'Een fabelachtig uitzicht' (1990), geschreven vanuit het perspectief van een opgezette eekhoorn, of 'ALVB' (2005), over een gynaecoloog die door overmatige media-aandacht de weg helemaal kwijtraakt. Boeken vol raadsels die je tot op de slotpagina's in de ban houden.

IJlanders jongste boek 'Vergeef ons onze zwakheid' gaat opnieuw over een man die het spoor bijster raakt. Verpleeghuisarts Sybrand Staring heeft euthanasie gepleegd op de oude Arend Mos, geheel conform het boekje. Mos' dochter, een Amerikaanse ProLife-activiste, legt zich er niet bij neer en dreigt hem voor de rechter te slepen. Het niet erg solidaire verpleeghuis stuurt Sybrand met verlof. Hij vlucht naar zijn huisje op een klein Schots eiland, waar algauw de demonen hem bespringen. Heeft hij er wel goed aan gedaan? "Hoe had hij het zover kunnen laten komen, had hij niet in de gaten gehad hoe de verhouding veranderde en hij door Mos werd gemanipuleerd? Het was hem niet ontgaan, maar hij had het laten gebeuren omdat hij het niet onprettig vond, hij had zich zelfs geveleid gevoeld."

Als er een walvis aanspoelt en de bewoners het beest op walgelijke wijze willen komt Sybrands geest in verzet. Even later komt een hond aangelopen die ervan verdacht wordt schapen te roven. Sybrand neemt het dier onder

z'n hoede. Het is duidelijk dat hij uit alle macht leven en waardigheid probeert te beschermen. En dat terwijl de sensatiepers hem juist grofweg begint af te schilderen als 'Mr Death'.

Vergeefs probeert Sybrand zijn zinnen te verzetten door aan zijn huis en in de tuin te werken. Hij vindt daarbij een bondgenoot in eilandbewoonster Jane, die bij de opruimactie van de walvis bijna in diens zachte ingewanden is gestikt, en die na die bijna-doodervaring een mystieke band met het dode beest opbouwt. En zo raakt Sybrandt steeds ernstiger verward door al die verschillende kanten van de dood: de gewenste dood, de gruwelijke dood, de ongewenste dood, de mooie dood.

Bijna altijd gaat het bij IJlander om subtiele morele kwesties, ook in 'Vergeef ons onze zwakheid'. Net als zijn collega in 'ALVB' heeft Staring onbewust uit een soort ijdelheid een grens overschreden en een gebied betreden waar alles op losse schroeven staat. Terwijl de onbetrokken buitenwereld precies lijkt te weten hoe het zit en hoe het moet, lijden IJlanders protagonisten onder onoplosbare gewetensconflicten.

De schrijver lijkt ook niet van zins ze voor hen op te lossen, hij laat zowel zijn hoofdpersoon als de lezer gewoon zitten met de impasse. Zo eindigt ook 'Vergeef ons onze zwakheid' volkomen abrupt, als Sybrand, weer teruggekeerd naar Nederland, alles wil opschrijven wat hem is overkomen om zicht op de euthanasie-kwestie te krijgen. Maar zijn vrouw wil dat-ie de zaak afsluit. "Sybrand reageerde ontwijkend. Ik ben er nog niet aan toe, zei hij. Eerst dit afmaken." Misschien is het wel dit soort slotregels zonder troost, drama of perspectief waar sommige lezers moeite mee hebben terwijl ze in feite juist perfect de menselijke zwakheid illustreren. Hopelijk blijft IJlander doorgaan met die te verbeelden.

Gijs IJlander: Vergeef ons onze zwakheid.

Cossee, Amsterdam; 208 blz. € 18,90